

Sygn. akt I ACa 812/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 października 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Hanna Małaniuk
Sędziowie:	SA Piotr Górecki (spr.) SA Roman Stachowiak
Protokolant:	st.sekr.sądowy Kinga Kwiatkowska

po rozpoznaniu w dniu 31 października 2013 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawę z powództwa **A. K.**

przeciwko **Skarbowi Państwa – Dyrektorowi Zakładu Karnego we W., Dyrektorowi Zakładu Karnego w R., Dyrektorowi Zakładu Karnego we W., Dyrektorowi Zakładu Karnego w K., Dyrektorowi Aresztu Śledczego w P., Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Ś., Dyrektorowi Aresztu Śledczego w L.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 21 maja 2013 r., sygn. akt I C 2853/10

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten sposób, że powództwo oddala;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. nie obciąża powoda obowiązkiem zwrotu pozwanemu kosztów postępowania apelacyjnego.

P. Górecki H. Małaniuk R. Stachowiak

Sygn. akt IACa 812/13

UZASADNIENIE

Powód A. K. wniósł przeciwko Skarbowi Państwa o zasądzenie od pozwanego na jego rzecz kwoty 250.000 zł zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od dnia wydania wyroku do dnia zapłaty z tytułu naruszenia dóbr

osobistych w postaci godności, intymności oraz prawa osób pozbawionych wolności do humanitarnego traktowania przez organy państwa oraz o zasądzenie od pozwanego kosztów procesu.

Powód wskazał, że dochodzone roszczenie łączy się z pobytami w Areszcie Śledczym w Ś., w Areszcie Śledczym w P., w Zakładzie Karnym w R., w Zakładzie Karnym we W., w Areszcie Śledczym w L., w Zakładzie Karnym we W. i w Zakładzie Karnym w K. w okresie od 2001 r. do 2006 r., a następnie w okresie od 2010 r. do 2012 r. W piśmie z dnia 7.07.2011 r. powód sprecyzował, że kwoty 250.000 zł dochodzonej pozwem domaga się od poszczególnych jednostek w ten sposób, że: kwoty 70.000 zł od AŚ w Ś., kwoty 60.000 zł od ZK w R., kwoty 45.000 zł od ZK we W., kwoty 45.000 zł od ZK w K., kwoty 10.000 zł od Zakładu karnego nr 1 we W., kwoty 15.000 zł od AS w P. i kwoty 5.000 zł od AŚ w L..

Pozwany Skarb Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa.

Wyrokiem z dnia 21 maja 2013 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zasądził od pozwanego Skarbu Państwa kwotę 2.000 zł tytułem zadośćuczynienia z odsetkami ustawowymi od dnia 21 maja 2013 r., w pozostałym zakresie powództwo oddalił i odstąpił od obciążania powoda kosztami procesu (sygn. akt IC 454 2853/10).

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w oparciu o następujący stan faktyczny.

W Zakładzie Karnym w R. powód przebywał od 28.12.2001 r. do dnia 28.05.2002 r., od dnia 10.09.2003 r. do dnia 2.06.2004 r. oraz od dnia 16.06.2004 r. do dnia 16.11.2004 r. oraz od dnia 1.02.2005 r. do dnia 31.10.2006 r.

W Areszcie Śledczym w Ś. powód przebywał od dnia 22.05.2001 r. do 30.07.2001 r., od dnia 4.10.2001 r. do 17.10.2001 r., od dnia 28.05.2002 r. do 30.04.2003 r. od dnia 28.05.2003 r. do dnia 10.09.2003 r. oraz od dnia 2.06.2004 r. do 16.06.2004 r.

W Areszcie Śledczym w L. powód przebywał od 13.01.2010 r. do dnia 15.01.2010 r. w celi o pow. 12,49 m², przy czym w dniach 13-14.01.2010 r. w celi tej przebywały 3 osoby, natomiast w dniach 14-15.01.2010 r. 5 osób. Od dnia 15.01.2010 r. do dnia 8.02.2010 r. we wskazanej jednostce powód przebywał w celi o pow. 9.42 m², w której zakwaterowane były 3 osoby.

W Zakładzie Karnym Nr 1 we W. w okresie od 16.11.2004 r. do 1.02.2005 r. oraz w okresie od 8.02.2010 r. do 16.02.2010 r., przy czym w tym drugim okresie nie wydano ani jednej decyzji o umieszczeniu w warunkach przeludnienia.

W Zakładzie Karnym w K. powód przebywał od dnia 16.02.2010 r. do dnia 21.04.2010 r. oraz od dnia 13.04.2011 r. do dnia 1.07.2011 r. (przy czym w warunkach przeludnienia tylko w okresie od dnia 17.03.2010 r. do dnia 18.03.2010 r. i od dnia 30.03.2010 r. do dnia 21.04.2010 r.

W Areszcie Śledczym w P. powód przebywał od 17.10.2001 r. do 28.12.2001 r. i od 30.04.2003 r. do 28.05.2003 r., a także od 21.04.2010 r. do dnia 28.04.2010 r., od 1.07.2011 r. do 18.07.2011 r., od 18.07.2011 r. do 20.07.2011 r. (od 20.07.2011 r. do 28.09.2011 r. w każdym podokresie w różnych celach, przy czym w żadnym przypadku w warunkach przeludnienia).

W Zakładzie Karnym we W. powód przebywał w okresie od 28.04.2010 r. do 23.03.2011 r. w sześciu różnych celach, przy czym w żadnym okresie w warunkach przeludnienia. W kwietniu 2010 r., maju 2010 r. i czerwcu 2010 r. w ZK W. średnie miesięczne zaludnienie kształtowało się nieco powyżej 100%. W 2011 r. utrzymywało się z kolei poniżej 100%, za wyjątkiem marca i kwietnia 2011 r., w których to miesiącach wskaźnik średniego zaludnienia minimalnie przekraczał 100%.

W trakcie pobytów w wymienionych jednostkach penitencjarnych powód kwestionował warunki osadzenia, w tym m. in. twierdził, że warunki sanitarne i higieniczne są niewystarczające, dostęp do służby medycznej utrudniony,

a jej poziom niski, warunki żywieniowe nieodpowiednie. Powód swoje zastrzeżenia kierował ustnie i na piśmie do właściwych służb w ramach jednostek, w których ówczasie przebywał. Powód zwracał się także do służb sanitarnych o podjęcie czynności w ramach ich kompetencji. Powód był informowany o wynikach poszczególnych kontroli przeprowadzanych w jednostkach penitencjarnych przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego. Powód wyrażał swoje niezadowolenie z faktu przenoszenia go z jednej jednostki penitencjarnej do drugiej oraz w ramach jednej jednostki (zmiana celu). Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w P. dwukrotnie uwzględnił skargą powoda dotyczącą zwłoki w konsultacji medycznej. Inne skargi powoda dotyczące np. rzekomo zepsutego paprykarza, ubytków z paczki, wpisania na karcie identyfikującej powoda słowa „debil”, naruszenia tajemnicy korespondencji nie były uwzględniane przez służby więzienne, przy czym każdorazowo powód otrzymywał pisemne decyzje w tym zakresie z podaniem podstaw faktycznych i prawnych.

W ramach jednostek penitencjarnych, w których przebywał powód niektóre cele nie posiadały murowanych kącików sanitarnych. Powód, jak i inni współosadzeni odczuwali dyskomfort z tym związany. Powód w okresach swojego osadzenia przebywał wraz z osobami palącymi i to pomimo tego, że deklarował, iż jest osobą niepalącą.

W ocenie Sądu Okręgowego roszczenia powoda za okres sprzed trzech lat od wniesienia pozwu uległy przedawnieniu na podstawie art. 442 § 1 k.c. (tj. sprzed 21.10.2007 r.). Powód przebywała w warunkach przeludnienia niespełna miesiąc w Zakładzie Karnym w K.. Powód przebywała w jednostkach penitencjarnych Skarbu Państwa w warunkach nieodpowiednich i to w stopniu, który uzasadniał przyjęcie stanu naruszenia dóbr osobistych, godności i prawa do intymności. Biorąc pod uwagę okres naruszania dóbr osobistych powoda jak i skalę tych naruszeń, sąd I instancji uznał, że odpowiednim zadośćuczynieniem będzie kwota 2.000 zł (art. 448 k.c.).

Apelacje od tego wyroku wniósł pozwany Skarb Państwa, który zaskarżył go w zakresie pkt 1 oraz pkt 3. Skarżący zarzucił:

1) naruszenie prawa procesowego mające istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

- art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 448 k.c. oraz art. 110 k.k.w. poprzez sprzeczność wniosków zawartych w uzasadnieniu wyroku, dotyczących wykładni zastosowanej podstawy prawnej;
- art. 102 k.p.c. w zw. z art. 98 k.p.c. poprzez przyjęcie, że powód jako strona przegrywająca proces nie jest zobowiązany do zwrotu należnych kosztów procesu na rzecz pozwanego, ponieważ jego sytuacja mieści się w określonym w tym przepisie wypadku szczególnie uzasadnionym;

2) naruszenie prawa materialnego, a mianowicie:

- § 3 pkt. 3 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 IV 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002.75.690) w związku z Polską Normą PN-70/B-02365 poprzez niezastosowanie;
- art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. „przez błędną wykładnię poprzez przyjęcie, że w ustalony w sprawie stan faktyczny uzasadniał stwierdzenie naruszenia dóbr osobistych w sytuacji gdy, poza nieznacznym, okresowym przeludnieniem, pozostałe warunki odbywania kary były zgodne z prawem (...)”.

Wskazując na te zarzuty autor apelacji wniósł o:

1) zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części tj. w zakresie pkt 1 oraz 3 i

oddalenie powództwa;

ewentualnie:

2) uchylene zaskarżonego wyroku w pkt 1 oraz 3 i przekazanie sprawy sądowi

pierwszej instancji do ponownego rozpoznania;

3) zasądzenie od powoda zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za I i II instancję na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa według norm przepisanych.

Powód w toku postępowania odwoławczego nie zajął żadnego stanowiska.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu zważył, co następuje.

Apelacja zasługiwała w znacznej części na uwzględnienie. Trafne były ustalenia Sądu Okręgowego co do okresów pobytu powoda w poszczególnych jednostkach penitencjarnych Skarbu Państwa. Zebrany materiał dowodowy nie potwierdzał jednak tego, aby pobyty w tych jednostkach łączyły się z naruszeniem dóbr osobistych powoda, tak z uwagi na przeludnienie w celach w których przebywał, jak i z uwagi na nieodpowiednie warunki bytowe czy sanitarne.

W piśmie z dnia 5 czerwca 2011 r. powód wskazał okresy swojego pobytu w poszczególnych jednostkach penitencjarnych. Można zatem przyjąć, że powód domagał się zasądzenia zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych w związku z jego pobytami w jednostkach penitencjarnych poczynając od 22 maja 2001 r. i dalej z krótkimi przerwami do 5 czerwca 2011 r. (data pisma). Z kolei w piśmie z dnia 14 listopada 2011 r. powód wskazał, że wnosi o „objęcie okresu roszczenia od momentu złożenia i przyjęcia pozwu do dnia 7 grudnia 2011 r. – koniec kary” (k. 278). Jest rzeczą oczywistą, że powód nie mógł skutecznie domagać się zasądzenia zadośćuczynienia za okres przyszły, tj. po dacie pisma z dnia 14 listopada 2011 r. Gdyby zatem przyjąć, że ostatecznie powód zmodyfikował swoje roszczenie w ten sposób, że dochodził zasądzenia zadośćuczynienia za okres od nadania pozwu w dniu 21 października 2010 r. (data złożenia pozwu w Zakładzie Karnym we W. – k. 17) do dnia 14 listopada 2011 r. (data pisma – k. 278) to swoje roszczenia mógłby wiązać z pobytami w Zakładzie Karnym we W. (21.10.10-23.03.11; 28.09.11-14.11.11), w Zakładzie Karnym w K. (13.04.11-1.07.11) i Areszcie Śledczym w P. (1.07.11-28.09.11).

Przyjęcie, iż przedmiotem rozpoznania było żądanie zadośćuczynienia w związku z pobytami powoda w wymienionych wyżej okresach, prowadzić musiało do wniosku, że rozważania co do przedawnienia roszczenia byłyby zbyteczne, bowiem pozew został złożony w Zakładzie Karnym we W. w dniu 21 października 2010 r. Z ustaleń sądu I instancji nie wynikało także, aby przebywając w tym okresie w zakładach karnych we W., K. i Areszcie Śledczym w P. powód był osadzony w celach o powierzchni mniejszej niż dopuszczalna, tj. poniżej 3m² na osobę. Sam powód zresztą na to się nie powoływał. Nie ma także żadnych dowodów na to, aby warunki pobytu w tych jednostkach w owym czasie były tego rodzaju, że naruszały dobra osobiste powoda.

W przywołanym wyżej piśmie z dnia 14 listopada 2011 r. powód w prawdzie formułował pewne zarzuty pod adresem jednostek penitencjarnych we W., K. i P., ale były one na tyle ogólnikowe, że nie można było przyjąć, aby określone niedogodności związane z samym pobytym mogły w istocie naruszać dobra osobiste powoda.

Wypada w tym miejscu wspomnieć, że Zakładowi Karnemu w K. powód zarzucał, że cele w pawilonie były zagrzybione (nie wiadomo, czy także cela powoda), że był „brak odpowiedniej wentylacji pod prysznicami” a toalety znajdowały się „w stanie krytycznym”. W pawilonie III nie było także „odpowiedniego miejsca” na palarnie, która „umieszczona jest na korytarzu”. Powód podnosił, że praktykowane były szykany przez pracowników służby więziennej, przy czym nie wskazał bliżej na czym te szykany polegały i czy w istocie dotyczyły samego powoda.

Pod adresem Aresztu Śledczego w P., gdzie został przetransportowany w dniu 2 lipca 2011 r. powód kierował zarzut nieodpowiedniego oświetlenia w kąciu sanitarnym. Wskazywał także na naruszenia zasad odbywania odwiedzin, bowiem zamiast osobnych stolików w miejscu odwiedzin znajdowały się stoliki „połączone razem w jednym ciągu i przegrodzone płytą wykonaną z pleksy” (k. 279). W trakcie wizyty u lekarza jest obecny strażnik (tak jak i w ZK K.). Występuje „monotonia jedzenia”. Powód podnosił, że został poddany kontroli osobistej w obecności 3-4 funkcjonariuszy służby więziennej a to naruszało jego prawa, bowiem naruszało art. 116 § 3 k.k.w. Dodać

jedynie wypada, że z powołanego przepisu nie wynikają ograniczenia co liczby obecnych przy kontroli osobistej funkcjonariuszy. Przeszukanie odbywa się bez udziału osób postronnych i przy udziale osób tej samej płci.

Stwierdzić trzeba, że niższy standard celi, aniżeli oczekiwał tego powód nie daje podstaw do przyjęcia naruszenia dobra osobistego osoby pozbawionej wolności. Prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności niewątpliwie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych podlegających ochronie. Działania naruszające te dobra mogą rodzić odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 24 k.c. i 448 k.c., jednakże sam tylko dyskomfort spowodowany pobytem w warunkach izolacji nie może stanowić podstawy do sformułowania tezy, że doszło do naruszenia dóbr osobistych. Do naruszenia dóbr osobistych dochodzi jedynie wówczas, gdy cierpienie i upokorzenie, jakiego doznaje osoba pozbawiona wolności przekracza nieunikniony element cierpienia wpisanego w karę pozbawienia wolności.

Reasumując, brak było podstaw do przyjęcia, że pobyt w jednostkach penitencjarnych w okresie opisanym przez powoda w jego piśmie z dnia 14 listopada 2011 r. (tj. 21.10-14.11.11) stanowił podstawę do uznania, iż doszło do naruszenia dóbr osobistych.

Gdyby z kolei przyjąć, że pismo powoda z dnia 14 listopada 2011 r. miało na celu rozszerzenie niejako okresu, który winien zostać brany pod uwagę przez sąd I instancji to konsekwentnie trzeba by uznać, że okres objęty sporem zamykał się datami od 22 maja 2001 r. kiedy to powód został osadzony w Areszcie Śledczym w Ś. do 14 listopada 2011 r., kiedy to odbywał karę pozbawienia wolności w ZK W. (pismo powoda – k. 278).

Na powódzie dochodzącym roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych spoczywa ciężar udowodnienia, że odbywał karę pozbawienia wolności w warunkach przeludnienia lub w nieodpowiednich warunkach bytowych i sanitarnych. Ciężar dowodu, że warunki w zakładzie karnym odpowiadały jednak obowiązującym normom i nie doszło do naruszenia dóbr osobistych, spoczywa natomiast na pozwanym (por.: wyrok z dnia 28 lutego 2007 r. SN, V CSK 431/06). Przepis art. 24 k.c. kreuje domniemanie bezprawności naruszenia dóbr osobistych, ale sam fakt ich naruszenia nie jest objęty tym domniemaniem i rzeczą powoda jest wykazać, że do owego naruszenia dóbr osobistych doszło.

Dodać wypada, że art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nakłada na Państwo obowiązek zapewnienia, by każdy więzień był pozbawiony wolności w warunkach odpowiadających poszanowaniu godności człowieka, okoliczności wykonania kary pozbawienia wolności nie narażały zainteresowanego na cierpienie lub dolegliwości przekraczające poziom nieuchronnie wpisany w cierpienie związane z pozbawieniem wolności, a także, jeżeli chodzi o praktyczne wymogi uwięzienia, by zdrowie oraz dobrostan więźnia były odpowiednio chronione. Jeżeli chodzi o warunki pozbawienia wolności, trzeba brać pod uwagę łączne skutki okoliczności wskazanych powyżej oraz ich konkretny wpływ na skarżącego. Szczególnie ważnym czynnikiem, który należy uwzględnić, jest okres, jaki dana osoba była pozbawiona wolności w zaskarżonych warunkach (zob.: wyrok (...) z 9 października 2012 r. nr (...)).

Zauważyć wypada, że powód jest osobą, która od szeregu lat łamie prawo a w związku z kradzieżami, wyłudzeniami i handel narkotykami odbywał kary pozbawiania wolności. W trakcie odbywania kar powód pisał liczne skargi w związku z nieodpowiednimi – jego zdaniem – warunkami odbywania kary. Skargi te na ogół nie były trafne. W dniu 27 października 2010 r. wpłynął do Sądu Okręgowego w Poznaniu pozew o ochronę dóbr osobistych (złożony w ZK W. w dniu 21.10.,2010). W pozwie tym powód twierdził, że poprzez odbywanie kary pozbawienia wolności w warunkach sprzecznych z prawem doszło do naruszenia jego dóbr osobistych w postaci „godności, intymności” (k. 1) i w związku z tym na podstawie art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. domagał się zasądzenia zadośćuczynienia od Skarbu Państwa w kwocie 250.000 zł. W osobnym piśmie (z dnia 7.07.2011 r.) powód sprecyzował, że kwoty 250.000 zł dochodzonej pozwem domaga się od poszczególnych jednostek w ten sposób, że: kwoty 70.000 zł od Aresztu Śledczego w Ś., kwoty 60.000 zł od Zakładu Karnego w R., kwoty 45.000 zł od Zakładu Karnego we W., kwoty 45.000 zł od Zakładu Karnego w K., kwoty 10.000 zł od Zakładu Karnego nr 1 we W., kwoty 15.000 zł od Aresztu Śledczego w P. i kwoty 5.000 zł od Aresztu Śledczego w L..

Tak określone żądania częściowo uległy przedawnieniu. Zarzut taki podniosła Prokuratura Generalna Skarbu Państwa reprezentująca pozwaną Skarb Państwa. Należy podzielić zatem zapatrywanie sądu I instancji, że roszczenia

za okres sprzed trzech lat od daty wniesienia pozwu, uległy przedawnieniu na podstawie art. 442 § 1 k.c. (obecnie art. 442¹ § 3 k.c.). Tak więc roszczenia powoda za okres sprzed 21 października 2007 r. są przedawnione. Zatem przedawnieniu uległy roszczenia związane z pobytami powoda w Zakładzie Karnym w R. (28.5.2002-31.10.2006 z przerwami), w Areszcie Śledczym w Ś. (4.10.2001-10.09.2003 z przerwami), w Zakładzie Karnym nr 1 we W. za okres od 16.11.04 do 1.02.2005, w Areszcie Śledczym w P. za okres od 17.10.2001 do 28.05.2003 z przerwami.

W pozostałym więc okresie roszczenia nie uległy przedawnieniu. Podkreślić trzeba, że lektura akt sprawy nie wskazuje na to, aby pobyty powoda w jednostkach penitencjarnych po dniu 21 października 2007 r. dawały podstawy do uznania, iż doszło do naruszenia dóbr osobistych a co za tym idzie, aby roszczenie o zapłatę zadośćuczynienia zasługiwało na uwzględnienie.

Z ustaleń sądu wynikało, że w Zakładzie Karnym w K. w okresie od 17.03.10 do 18.03.10 i od 30.03.10 do 21.04.10 powód przebywał w celach w których powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego była mniejsza, aniżeli 3m² (por. k. 325). Norma celi mieszkalnej przypadająca na skazanego wynika z art. 110 § 2 k.k.w. Zatem pobyt w celach przeludnionych wynosił 22 dni. Niemniej jednak godzi się zauważyć, że ów pobyt w tych celach poprzedzony był wydaniem dla powoda decyzji indywidualnej dyrektora zakładu karnego na podstawie art. 110 § 2b k.k.w. (k. 167-168). Dodać tylko można, że zmieniona z dniem 6 grudnia 2009 r. treść art. 110 k.k.w. realizuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r. (SK 25/07). W ocenie Sądu Najwyższego data 6 grudnia 2009 r. stanowi cezurę czasową, od której należy zmienić podejście do oceny kwestii przeludnienia w polskich zakładach karnych (zob. wyrok SN z 22 marca 2012 r., Y CSK 85/11, LEX 1214612).

Tak więc nie można łączyć zasadność roszczenia o zadośćuczynienie z pobytami powoda w przeludnionej celi w ZK K., skoro pobyt ten nie był bezprawny a przy tym - co ma już drugorzędne znaczenie - nie był nadmierny. Przeludnienie nie występowało także w innych jednostkach w których przebywał powód (w okresie nieprzedawnionym). Dotyczyło to Aresztu Śledczego w P., Zakładzie Karnym we W. jaki i Zakładzie Karnym nr 1 we W. (w tym ostatnim chodzi o okres od 8.02.10 do 16.02.10 – por. k. 320).

Roszczenie powoda nie było także zasadne w związku z jego twierdzeniami co do złych warunków odbywania kary pozbawienia wolności innych, niż przeludnione cele.

Powód wskazywał, że został przyjęty do lekarza w ZK W. z opóźnieniem. Z ustaleń wynika, że w maju 2010 r. powód kilkakrotnie (prawie dzień po dniu) zgłaszał się do lekarza. Został ostatecznie przyjęty w dniu 1 czerwca 2010 r. Nie stwierdzono u niego żadnych poważnych dolegliwości za wyjątkiem kataru (k. 170). Nie można także przyjąć, aby pobyt w jednostkach penitencjarnych pozwanego spowodował uszczerbek na zdrowiu powoda lub, że leczenie powoda było nieprawidłowe. W tym zakresie sąd I instancji dopuścił dowód z opinii biegłego lekarza internisty (postanowienie dowodowe – k. 430), lecz na wyznaczony termin badania powód się nie stawił i nieusprawiedliwił swojej nieobecności. Termin badania przez biegłego został wyznaczony na dzień 29 stycznia 2013 r. (k. 443), kiedy to powód nie był już osadzony (od 7 grudnia 2012 r.). Wezwanie na badania zostało skierowane na adres podany przez powoda. Naruszenie dobra osobistego może nastąpić także poprzez niewłaściwe leczenie osadzonego. Zebrane dowody nie wykazały jednak, aby wystąpiły takie uchybienia w zakresie opieki medycznej, które mogłyby naruszyć dobra osobiste powoda (np. prawo do zdrowia).

Wbrew sugestiom powoda kąciak sanitarny w ZK W. był murowany i posiadał drzwi (por. zeznania świadka K. B. oraz P. N. – k. 178, 179). Tak też było w Areszcie Śledczym w P. (świadek A. D. – k. 236). W celi w ZK W. w której przebywała powód nie można było palić papierosów (zeznania świadka F. K. – k. 381).

Nie można było dać wiary powodowi, co do tego, że w Areszcie Śledczym w P. koce i materace były brudne. Przeprowadzona kontrola inspektora sanitarnego wykazała, że osadzeni otrzymują z magazynu kwaterunkowego stosowne wyposażenie. W przypadku ich zużycia są wymieniane a nawet poddawane są też dezynfekcji (informacja Sanepidu z dnia 25 sierpnia 2011 r. – k. 227). Cele były wyposażane w niezbędny sprzęt kwaterunkowy zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób

osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (por. k. 228). Sanepid regularnie dokonywał kontroli jednostek penitencjarnych w których przebywał powód (k. 241). Ściany i sufit były „w miarę” nienajgorsze (zeznania świadka J. R. – k. 380).

Powód podnosił również, że w trakcie pobytu w Zakładzie Karnym we W. na jego karcie identyfikacyjnej znalazł się odcisk napisanego wcześniej słowa (...). Istotnie w trakcie przybycia w dniu 28 września 2011 r. do ZK W. funkcjonariusz działu ochrony zauważył na karcie identyfikacyjnej powoda wpis ołówkowy (...). Funkcjonariusz słowo to wymazał, jednak na karcie pozostał słabo widoczny ślad (odcisk). W związku ze skargą powoda, kartę tę wymieniono (k. 360). Niewątpliwie nazwanie powoda debilem, mogło naruszać jego dobra osobiste. Niemniej jednak wypada podkreślić, że z ustaleń sądowych nie wynikało, kto dokonał kwestionowanego wpisu na karcie identyfikacyjnej a ponad wszelką wątpliwość funkcjonariusze zakładu napis usunęli a następnie całkowicie wymienili kartę identyfikacyjną powoda. Jak można zasadnie przyjąć, kwestionowany przez powoda napis istniał krótko a dostęp do niego miał niewielki krąg osób. Nie można zatem przyjąć, aby w tych okolicznościach doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda.

Z załączonej korespondencji powoda z organami służby więziennej wynika, że powód miał wiele różnorodnych zastrzeżeń co do warunków odbywania kary. Dotyczyło to na przykład tego, że w łazience kapąła woda, na korytarzu więziennym była palarnia, że odebrano powodowi niektóre produkty żywnościowe znajdujące się w paczce (chodziło o produkty sproszkowane, co do których trudno było ustalić skład). Kwestionował także to, że był przenoszony z celi do celi. Co ważne, przenoszenie to związane było z koniecznością równomiernego osadzenia skazanych a niekiedy podyktowane było względami wychowawczymi. Powód, demonstrując swoje niezadowolenie z decyzji służby więziennej, był bowiem wulgarny (k. 376). Powód miał też zastrzeżenia do tego, że kosz na śmieci był bez przykrycia, w celi nie było parkietu czy sznura do wieszania bielizny, ręczniki były stare a jedzenie niekaloryczne i „monotonne” niekiedy nawet zepsute, co dotyczyło paprykarza. Z pisma zastępcy Dyrektora Zakładu Karnego we W. wynikało jednak, że „wszelkie posiłki przygotowywane w kuchni” zakładu każdorazowo są kontrolowane pod względem jakości i ilości. Próby smakowe pobiera lekarz lub upoważniony przez niego pracownik służby zdrowia. Kontrola nie wykazała, aby powód otrzymał porcje zepsutego paprykarza (k. 161). Nie było żadnych podstaw, aby twierdzenia te uznać za niewiarygodne.

Należy na koniec tych rozważań wskazać, iż w orzecznictwie przyjmuje się, że poważne przeludnienie z reguły skutkuje kolejnymi niedogodnościami dla osadzonego, takimi jak na przykład ograniczona dostępność toalety, zła wentylacja czy utrudnione warunki spania (por. m. in: wyrok (...) z dnia 31 grudnia 2012 r., G. v. Polska, nr (...)). W przedmiotowej sprawie, postępowanie dowodowe wykazało, iż powód w okresie nieprzedawnionym, nie przebywał - poza krótkim okresem w ZK K. - w celach nieodpowiadającym normom (tj. poniżej 3m² na osobę). Ta tylko okoliczność wzmocnia niejako pogląd, że warunki panujące w celach w których przebywał powód – nie mogły być skrajnie złe i tym samym odbiegające od przyjętych w Polsce norm. W tych okolicznościach nie sposób przyjąć, aby warunki odbywania kary mogły w istocie naruszać dobra osobiste powoda.

Wypada dodatkowo odnieść się ogólnie do kwestii dowodowych, w tym do stanowiska procesowego Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa. Jak już wcześniej wspomniano, ciężar dowodu, że warunki w zakładzie karnym odpowiadały normom i nie doszło do naruszenia dóbr osobistych, spoczywa na pozwanym (wyrok z dn. 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06). Wprawdzie w odpowiedzi na pozew Prokuratura Generalna Skarbu Państwa wniosła o oddalenie powództwa to jednak w piśmie procesowym z dnia 1 września 2009 r. radca prokuraturii K. O. (k. 208-209) wprost stwierdził, że odmawia „poszukiwania na rzecz powoda materiału dowodowego” i to w sytuacji w której sąd I instancji nałożył na pozwanego obowiązek wskazania określonych dowodów (k. 178). W orzecznictwie Sądu Najwyższego można uznać za ukształtowany pogląd, że ilekroć jedna ze stron swoim postępowaniem spowoduje uniemożliwienie lub znaczne utrudnienie wykazania przeciwnikowi, na którym spoczywa ciężar ich udowodnienia, tylekroć na tę stronę przechodzi ciężar dowodu co do tego, iż okoliczności takie nie zachodziły (wyrok SN z 3 marca 1971 r., II PR 453/70 – nie publik.; wyrok SN z 22 marca 2012 r., V CSK 85/11 cytowany wyżej). Podkreślił to także Europejski Trybunał Praw Człowieka na gruncie art. 3 Konwencji, że to na państwie spoczywa ciężar wykazania, iż doznane przez

osadzonego w zakładzie karnym cierpienia i urazy nie zostały spowodowane postępowaniem władz (wyrok z 4.12.1995 (...) w sprawie nr 42/1994/289/59). Niemniej jednak stanowisko strony pozwanej w niniejszym procesie nie mogło prowadzić do uznania zasadności twierdzeń powoda. Trzeba zaznaczyć, że pozwany wniósł o oddalenie powództwa podnosząc przy tym zasadny częściowo zarzut przedawnienia. Z drugiej strony powód zaoferował cały szereg dowodów osobowych jak dowodów z dokumentów, których analiza prowadziła do wniosku, że pobyt powoda w jednostkach penitencjarnych pozwanego, nie naruszył jego dóbr osobistych. Tym samym przyjąć trzeba było, że roszczenia powoda nie zasługiwały na uwzględnienie. Trafne okazały się zarzuty naruszenia przez sąd I instancji art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. oraz art. 110 k.k.w. Skarżący akcentował, że wbrew pogładowi sądu I instancji „pobyt powoda w przeludnionych celach następował zgodnie z obowiązującymi przepisami”. Pogląd ten należało podzielić o czym mowa była już we wcześniejszej części uzasadnienia.

Z tych zatem względów apelacja co do częściowego uwzględnienia powództwa o zadośćuczynienie zasługiwała na uwzględnienie i w tym zakresie Sąd Apelacyjny w pkt I zmienił zaskarżony wyrok poprzez oddalenie powództwa (art. 386 § 1 k.p.c.).

Nietrafny okazał się jedynie zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 102 k.p.c. i art. 98 k.p.c. Sąd I instancji w pkt 3 swojego wyroku nie obciążył powoda kosztami procesu, w tym kosztami zastępstwa procesowego pozwanego. Z art. 102 k.p.c. wynika, że „W wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegranej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.”

Przepis art. 102 k.p.c. przyznaje sądowi uprawnienie o charakterze dyskrecyjnym. Wprawdzie zasadność skorzystania z tego uprawnienia może być objęta kontrolą sądu wyższego rzędu, jednak ewentualna zmiana zaskarżonego orzeczenia o kosztach powinna być dokonywana tylko wyjątkowo, gdy ocenie przeprowadzonej przez sąd niższej instancji można przypisać cechy dowolności. Przepis ten ustanawia zasadę słuszności, będącą odstępstwem od zasady odpowiedzialności za wynik procesu (art. 98 k.p.c.). Nie konkretyzuje on pojęcia wypadków szczególnie uzasadnionych, pozostawiając ich kwalifikację, przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności danej sprawy, sądowi (por. m.in. postanowienie SN z dnia 20 grudnia 1973 r., II CZ 210/73, LEX nr 7366). Do okoliczności branych pod uwagę przez sąd przy ocenie przesłanek zastosowania dyspozycji omawianego przepisu według doktryny zaliczyć można nie tylko te związane z samym przebiegiem postępowania, lecz także dotyczące stanu majątkowego i sytuacji życiowej strony. Powód w toku postępowania przed sądem I instancji był zwolniony od kosztów sądowych. Od wielu lat przebywał w zakładach karnych i nie miał realnych możliwości zarobkowych. Wprawdzie sytuacja ekonomiczna nie jest decydująca dla zastosowania art. 102 k.p.c. to jednak biorąc pod uwagę, że sytuacja materialna powoda, który od lat był osadzony w zakładach karnych jest wyjątkowo ciężka oraz to, że dochodził on samodzielnie roszczenia w oparciu o przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych w związku z warunkami odbywania kary pozbawienia wolności, należało przepis ten jednak zastosować. W tym tylko zakresie apelacja pozwanego podlegała oddaleniu jako bezzasadna (art. 385 k.p.c.).

Mając na uwadze zaprezentowane wyżej argumenty, sąd II instancji na podstawie art.

102 k.p.c. nie obciążył powoda również i kosztami postępowania odwoławczego, w tym

kosztami zastępstwa procesowego.

P. Górecki H. Małaniuk R. Stachowiak